

БЪЛГАРСКАТА ПРАЗНИЧНА КУЛТУРА В ОБРАЗИ СТИМУЛИ ЗА МОНОЛОГИЧНОТО ИЗКАЗВАНЕ НА ЧУЖДЕСТРАННИТЕ СТУДЕНТИ

---

*Силвена Ставрева-Доростолска,
Албена Добрева, Виолета Тачева*

Abstract: The present report examines the incentive images as a successful means for oral presentation to foreign students. The principle of visualization of the studied material in Bulgarian as a foreign language (BFL) suggests facilitating and stimulating of foreigners upon their participation in verbal communication. Presented is the structure of oral expression of students and the expected results upon their monologue statement for level A2 and B1. Suggested are appropriate exercises and incentive images from different Bulgarian holidays – religious, traditional, personal and national.

Keywords: Incentive images, monologic statement, festive culture

Съчетаването на думите (словото) с визуални стимули в процеса на обучение по чужд език е успешно средство за говорно продуциране в съвременната езикова практика. Принципът на онагледяване на изучавания материал по български език като чужд (БЕЧ) предполага улесняването и стимулирането на студентите при участието им във вербална комуникация. Целта на това изследване е да се изясни начина на организиране на монологичната реч чрез образи стимули при подготовката на студентите за устен изпит по БЕЧ. Обект на работата са проблематиката, лексиката, граматиката, интонационната оформеност, ударението, паузите, артикулацията при монологичното изказване на чужденците по темите *Българска празнична култура и Културни обекти*.

Визуалните изкуства предлагат великолепна възможност за продуктивна вербална комуникация. Те осигуряват мотивация и дават невербални стимули за речева изява (Тачева 1996, 140).

Съществуват различни дефиниции за термина *визуални стимули*. Гърнева дефинира артикулацията на рисунката като израз на нейното фонетично, лексикално, семантично и синтактично изказване

в знаците на езика (Гърнева 2001, 73). Тачева подчертава, че всички визуални изкуства могат да се използват за предизвикване на вербална комуникация чрез комбиниране на различни методи на обучение: от бихевиористичните (поведенческите) стереотипи, състоящи се в изучаване на езика като навик, през менталния подход до когнитивния код, в който индивидуалните знания и опит се използват съзнателно за формулиране на хипотези (Тачева 1996, 141).

С термина *образ стимул* означаваме визуален импулс (визуална опора), който провокира студента към активно участие в речева изява (монологично изказване), използвайки средствата на езика за определено време. Образите стимули спомагат за успешната реализация на говорното умение при чужденците. Те се отличават с някои основни характеристики в обучението по БЕЧ:

- Образите стимули са източник за придобиване на знания.
- Те са едновременно средство за обучение и успешна формула за запаметяване на изучения материал.
- Образите стимули са опори, които активират възприетия материал и стимулират използването му в комуникативния процес.

Устното монологично изказване на чуждестранните студенти по зададена тема не е лека задача. За да бъде успешно самостоятелното говорно представяне, обучаваните чужденци трябва да демонстрират умение за :

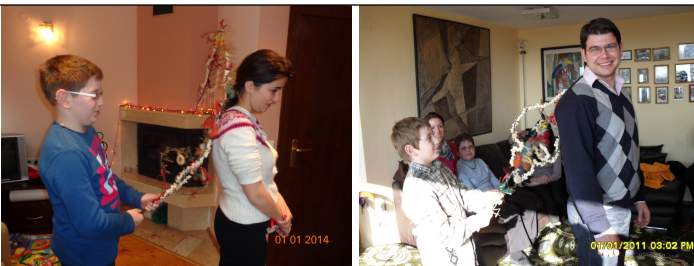
- осъзнаване целта на монолога;
- използване на типични езикови средства с цел да ги съобразят с говорните умения;
- следене дали участниците в комуникативния акт ги разбират.

В процеса на развиване на уменията *говорене* по БЕЧ чуждестранните студенти се обучават по определен тематичен кръг, който включва 15 теми за ниво А2 и 17 теми за ниво В1. Темите, които са подбрани, са свързани с битово-ежедневните им дейности. При подготовката на учебните материали се акцентира върху културни обекти, празнични традиции и личности, свързани с България. Българските празнични традиции се подразделят на четири вида:

- религиозни, християнски/ църковни празници (Великден, Бъдни вечер, Коледа и др.);
- традиционни празници (родови/ семейни празници- Кръщение, почит към светец-покровител на семейството, Баба Марта, Сурваки и др.).

Обр. 1. Нова година¹

Обр. 2. Сурваки²

- национални празници (Трети март – Ден на освобождението, Ден на съединението, Ден на независимостта, Ден на славянската писменост и култура и др.)

- лични празници (Рожден ден, Имен ден, Сватба, Абитуриентски бал и др.).

Целта на този *празничен тематичен фокус* е студентите да се запознаят с българската празнична култура и традициите в българското семейство, а също така и да покажат уменията си за устно монологично изказване върху образ стимул. Тази тема е пряко свързана с темата за *Културните обекти на България*.

Повече от шест години студентите по медицина и дентална медицина, които се обучават в Медицинския университет – Варна, демонстрират уменията си да осъществяват ефективна устна комуникация по БЕЧ на финалния изпит по следния модел:

1. Въвеждаща част. Представяне под формата на разговор.
2. Същинска част. Разговор по зададена ситуация (диалог).

3. Финална част. Самостоятелно развиване на тема въз основа на образ стимул (визуален стимул, монолог) (Ръководство за устен изпит 2011, 3–4).

В тази връзка, в процеса на обучение по БЕЧ, е необходимо да се подготвят адекватни образи стимули и материали, отговарящи на компонентите на изпитния формат. В настоящото изследване ще разгледаме материалите за подготовка на студентите от първи и втори курс (нива А2 и В1) върху третата изпитна част- самостоятелно развиване по тема *Българска празнична култура* въз основа на образ стимул.

Известно е, че монологичната реч се отличава с по-голяма композиционна сложност от диалога, със завършеност на мисълта, със строга логика и последователност на изказа.

Според Гюнтер монологичната реч се извършва с помощта на един или повече комуникативни текстови способности (Гюнтер 1992, 56):

- монолог-описание (излагане на мисли, характеристика на предмета);
- монолог-съобщение (информация за действието);
- разказ;
- обсъждане (пояснение).

За да принудим чуждестранните студенти да извършат продуктивно „монологично изказване”/продуктивна „езикова работа”, трябва да предложим адекватна и пълноценна подготовка чрез образи стимули и разнообразни упражнения, включващи четирите езикови умения: говорене, слушане, четене и писане.

Ще разгледаме развиването на монологичното изказване в два аспекта. Първият аспект е фокусиран върху опора на текст. Вторият аспект е развиване на монологично говорене без опора върху текст, а върху натрупан опит, обсъждани въпроси, изучена лексика и граматика.

Предимствата на подготовката на студентите за монологично изказване **с опора върху текст** се заключават във факта, че текстът опора очертава речевата ситуация. Информацията, която се съдържа в текста, ще предизвика речеви изказвания у студентите с подходящи упражнения. Обучаваните имат възможност да съставят мини монолози (чрез предтекстови задачи), докато коментират темата на текста. **Например по темата *Културни обекти*.**

I. Чуйте текста и определете темата му. Разкажете накратко с какво е популярно това българско село:

• Кои са най-важните културни обекти в село Широка Лъка? Изберете верните отговори от дадените по-долу.

1. селското училище;
2. стари хотели;
3. селската църква;
4. нов ресторант;
5. фитнес зала;
6. красива природа.

Текст за слушане, ниво А2

Село Широка Лъка се намира в сърцето на планината Родопи, на 5 км от курорта Пампорово. Тук живеят 850 души, но всяка година идват хиляди туристи. То има дълга история и много оригинални паметници.

Интересна е селската църква. Тя е построена много бързо – само за един месец. Къщите в селото са типична родопска архитектура. Те са на два етажа, стаите вътре са широки, с малки прозорци. Етнографският музей показва различни предмети и дрехи от миналото.

Селото е много известно с фолклорната си музика. Във всяко семейство мъжете и жените обичат да пеят и танцуват. Има музей на народната музика и музикално училище. От 2006 година то е Национално училище за народни песни и инструменти. Тук идват талантиливи деца от всички райони на България. Сградата на училището е нова. Тя е комбинация от модерна и стара българска архитектура. В училището има учебни зали, кабинети за музика, концертна зала, музикална библиотека, сладкарница, фитнес зала. Тук работят най-добрите учители по народна музика в България. Всички ученици трябва да участват в един или няколко училищни оркестри и ансамбли. Много известни български композитори пишат песни за тях.

В селото идват туристи от България и чужбина. Те харесват малките семейни хотели с комфортни стаи и вкусна храна. А природата около Широка лъка предлага красиви места за разходка и почивка¹².

Целта на този текст е да съобщи научни знания на реципиентите (студентите) по темата *Културни обекти*. Стилизовите черти на

текста са: точност, яснота, логичност, информативност (с малко езикови средства да се съобщят повече научни знания). Езикови особености на текста: 1. Фонетични. Условия на общуване- монологично. При продуциране на информацията от студентите се наблюдават фонетични особености, характерни за устната реч: по-разнообразно интонационно оформяне, свързано с логическото ударение, темпа, паузите; възможност за по-небрежен изговор, който довежда до изпадане на някои гласни и съгласни. 2. Морфологични. Имената (съществителните и прилагателните) преобладават над глаголите, най-често се употребява сегашно време, 3 лице, единствено и множествено число. 3. Синтактични. Предпочитат се съобщителни изречения.

Подходящи упражнения за монологично изказване върху опора на аудиотекст.

• **Отговорете устно на въпросите.**

1. Къде се намира Широка Лъка?
2. С какво са интересни къщите в селото?
3. Каква изложба има в Етнографския музей?
4. Какво обичат да правят хората от селото?
5. Къде учат талантливите деца на България?
6. С какво е характерна сградата на училището?
7. Какво харесват туристите в село Широка Лъка?

• **Използвайте подходящи опори и пресъздайте текста устно.**

С термина опора означаваме визуално (образ, картинка, схема) или вербално средство (части на речта, думи, изрази), които се оползотворяват в устното изказване,

Вербални опори:

Глаголи *съм, показва, има, работя, пиша, идвам, предлагам*

Съществителни имена *село, училище, църква, музей, къщи, планина, курорт*

Прилагателни имена *интересен, селски, известен, архитектурен, природен*

• **Използвайте съобщителни изречения.**

• Слушайте внимателно и следвайте диктора, като внимавате за **интонационна оформеност, ударения, паузи**

Тези упражнения са подходящи при подготовка на студентите за развиване на монологична реч чрез монолог- описание или чрез монолог- съобщение.

Ниво А2

Брой текстове – 2	Иницириране и поддържане на комуникацията	Синтаксис – съобщителни изречения, отрицателни изречения, глаголи с пряко и непряко допълнение
Брой думи за двата текста – 400-500	Локализиране на лица, места и предмети	Морфология – ед. и мн. число на съществителните имена; прилагателни имена; числителни имена
Тип на текста – монолог и диалог	Идентифициране и описание на лица, места и предмети	Фонетика – артикулация, интонационна оформеност, ударение, паузи
Тема – Празнична култура (религиозни, национални, лични)	Лично отношение (харесване, нехаресване)	Лексика – основна лексика, необходима за изпълнение на комуникативните задачи
-	Описание на събития и действия	-

Подготовка на студентите без опора върху текст. Всяка учебна година за студентите от първи курс, учещи в Медицинския университет – Варна, се организира екскурзия с практическа цел. Местата, които се посещават са свързани с българската култура, с българските празници и история. Обикновено маршрутът е Варна-Велико Търново – Трявна или Варна – Аладжа манастир – Балчик – Калиакра. Натрупаните знания и впечатления се използват в езиковата подготовка (включват се в упражненията) на студентите по БЕЧ.

Подходящи упражнения са следните. **Например:**

Задача 1. Разгледайте образите стимули и опишете как изглеждат хората на тях.

Задача 2. Изразете Вашето мнение с написаните на дъската изрази и фрази, като гледате образите стимули.

Задача 3. Подгответе Ваше собствено изказване по темата *Културни паметници*. Ако е необходимо, използвайте Ваши снимки.

II. Празнична култура

Чрез представения онагледен материал по темата *Празнична култура*, кандидатът представя информация с помощта на опорите:

- **глаголите:** *събирам се, празнувам, седя, гледам, слушам, посещавам, обличам и др.*

- **съществителни имена:** – роднини – *майка, баща, леля, чичо, баба, дядо, брат, сестра*; за храна – *салата, основно, десерти*; за пиене – *алкохолни и безалкохолни напитки*; за интериорни мебели – *маса, диван, килим, лампиони.*

- **прилагателни имена:** цветовете – *зелено, синьо, кафяво* и др.; при описание на храната – *вкусна, безвкусна, солена, горчива, лютива и др.*; за описание на ръст на роднини – *висок, нисък*; за описание на фигура – *пълен, слаб, дебел*, за външен вид – *хубаво лице, красив/а, руса, кафява, черна коса*; .

- **местоимения:** притежателни, лични, показателни, относителни.

- **употреба на основни съюзи** (и, но, или, защото, че и др.)

- **изречения** – съобщителни, подбудителни, въпросителни, отрицателни .

Важно е да се отбележи, че при устното монологично изказване на студентите по зададените теми, преподавателят трябва да им предложи модел на ситуации от реалния живот, трябва да се вземат предвид типологията на монолози, тъй като различните видове монолози изискват различни техники за разработването на съответните умения. Подходящи типове упражнения за развиване на монологична реч са следните:

1. Описание на снимки, картинки (описание на елементарни картинки, описание на сюжети, описание на диаграми и др.).

2. Репродуктивни (преразказ на текст, където чужденецът може за използва както езиковите средства на преразказвания текст, така и лексико-граматичният материал, който е усвоил).

3. Ситуативни упражнения (Вие ще празнувате *имен ден* и сте поканили Ваш колега чужденец. Обяснете му къде и с какво да дойде, какво да облече, как ще протече празникът...).

4. Дискусионни упражнения (Сравнете как празнувате Коледа във Вашата страна с празнуването на празника в България – с кого празнувате, къде, как се обличате, какво приготвяте за вечеря, какво си подарявате).

Обр. 3. Образ стимул по темата „Лични празници – Рожден ден”³

1. Кажете какъв празник празнуват децата?
2. Какво виждате на снимката?
3. Какво правят те?
4. Как са облечени?
5. Вие как празнувате този празник?
6. С кого празнувате Вашите лични празници?
7. Какви подаръци получавате?
8. Каква храна приготвяте за този празник?
9. Къде празнувате празника?
10. Избройте три пожелания, подходящи за рожден ден.

Традиционни празници, ниво А2

Обр. 4. Визуално-вербални образи стимули по темата „Традиционен празник – Баба Марта”⁴

Българският празник Баба Марта се празнува на първи март. Той е символ на пролетта. Хората носят мартеници, за да бъдат здрави и щастливи. Разгледайте снимките и кажете:

- От какво е направена мартеницата?
- Какви цветове са използвани?
- Къде я носят хората?

Отговорете на въпросите:

1. Имате ли информация за този празник?
2. Опишете какво виждате на снимката.
3. Какво символизира мартеницата?
4. Дайте пример за аналогичен празник във Вашата страна.

Обр. 5. Визуално-вербални образи стимули по темата „Традиционен празник – Празник на розата”, ниво А2⁵

Празникът на розата е през първите почивни дни на юни. Този празник се празнува в гр. Карлово и гр. Казанлък. На площада в града се избира най-красивото момиче. Тя е царица на розата.

Разгледайте образите стимули и отговорете на въпросите:

- Как са облечени хората?
- Какво правят?
- Къде са?
- Има ли подобен празник във Вашата страна?

Обр. 6. Образ стимул по темата „Традиционен празник –Тодоровден, ниво А2”⁶

1. Каква е темата на снимката, която виждате?
2. Какво правят хората?
3. Как празнуват?
4. Имате ли подобни празници във Вашата страна?

Обр. 7. Образ стимул по темата „Традиционен празник – Гергьовден, Празнична трапеза”, В1⁷

1. опишете ястието, което виждате.
2. С кой традиционен празник свързвате празничната трапеза?

3. Сравнете тази празнична трапеза с празнична храна от Ваши традиционни празници.

4. Опишете как приготвяте една празнична рецепта.

1. Как празнувате Великден във Вашата страна?
2. Каква храна приготвяте?
3. С кого празнувате?
4. Какво пожелавате на близките хора на този празник?

Лични празници

1. Как празнувате сватбата във Вашата страна?
2. С кого празнувате?
3. Как се обличате?
4. Каква храна приготвяте?
5. Какви подаръци се подаряват?

Национални празници

1. Кои са националните празници във Вашата страна?
2. Какво виждате на снимката?
3. Какви са по професия те?
4. Как са облечени?
5. Какво правят?
6. Как празнувате празниците във Вашата страна?
7. С кого ги празнувате?
8. Какви събития има във Вашия град на националния празник?

Ниво В1

Таблица 2. *Особености на текстовете за подготовка на студентите и очаквани резултати при монологично изказване, ниво В1*

Формат на текст за слушане – ниво В1	Речеви актове при монологично изказване, ниво В1	Очаквани постижения, ниво В1
Брой текстове – 2	Иницириране и поддържане на комуникацията	Синтаксис – Подбудителни(императивни), съобщителни и отрицателни Въпросително-отрицателни Сложни съставни изречения с подчинени изречения за време, начин, място и цел
Брой думи за двата текста – 500-700	Даване на информация и инструкции	Морфология – глаголни времена. Условно и императивно глаголно наклонение. Възвратни лични местоимения. Притежателни и възвратно-притежателни местоимения
Тип на текста – монолог и диалог	Изразяване на необходимост, задължение, възможност	Фонетика – артикулация, интонационна оформеност, ударение, паузи

Тема – Празнична култура (религиозни, национални, лични)	Правене на предложения, отпращане на покана	Лексика – основна лексика, необходима за изпълнение на комуникативните задачи. Литературен език. Изрази, характерни за разговорния регистър на речта
–	Описание на хора, минали събития и действия, собствен опит, разказване на кратки истории	–

Усвояването на уменията за говорене се постига чрез подготвителни (тренировъчни) и речеви упражнения. Правим уточнение, че ги разглеждаме в контекста на монологичната реч. Добре е да се включат упражнения за разширяване на речниковия запас: Комуникативна задача за овладяване на нова лексика по цветна снимка на любим празник (въкъщи, в ресторант, в дискотека): *Вие сте на гости, на рожден ден и трябва да изберете подарък. Назовете различните предмети, които Ви трябва. След това обяснете на приятели за отиването и празнуването на празника.* Според Тачева описанието е най-използваната дейност при работа с визуалните изкуства. Комуникативната задача ще бъде реална, ако езиковата изява е предварително прогнозирана, планирана и организирана съобразно логиката на мислене при описание чрез използване на новоусвоени умения. Тя посочва, че съществуват различни видове описания, които класифицираме според равнището на чуждоезиковото обучение, индивидуалния опит на обучаваните и визуалната поддръжка. Тачева предлага като ефективна задача описание на реални обекти, лица, хора, места, животни/птици, ситуации, процеси, обстоятелства, местоположение, посоки (Тачева 1996, 140). На мнение сме, че кандидатите трябва да работят по предварителен сценарий (последователност) при организирането на монологичната си реч с помощта на образ стимул. Например:

1. Определяне на тема.
2. Локализиране на лица, предмети, събития.
3. Описание на лица, предмети, събития.
4. Сравняване, разсъждения за прилики, разлики.

5. Изразяване на личен опит и впечатления.

Едновременно с тези комуникативни упражнения на кандидатите трябва да се предложат и упражнения за развиване на говоренето чрез граматически упражнения (фонетични, морфологични, синтактични). Процесът на подготовка трябва да е комплексен с цел устното продуциране да бъде успешно.

В заключение можем да отбележим, че развиването на монологичното изказване при чуждестранните студенти трябва да се осъществява по определена методическа система, която включва принципи на обучение, организация и избор на теми, като се вземат предвид интересите и способностите на студентите, както и разнообразен набор от упражнения, отговарящи на структурата на езиковите урочи.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Добрева 2013:** А. Добрева. Организация на монологичната реч чрез визуални стимули при подготовка на кандидатите за езиков сертификат ECL. – В: „Езиковото обучение днес – защо, за кого и как?“. Сборник с доклади от кръгла маса – ИУ. Варна, 2013, с. 208–215.

2. **Гюнтер 1995:** К. Гюнтер. Как да усвоим чужд език. София, 1992, с. 56–60.

3. **Гърнева 2001:** Е. Гърнева. Фетишът рисунка – артикулация и интеракция в учебния процес. – В: Втора международна езикова конференция – Варна, 2001, с. 72–75.

4. **Ръководство на преподавателите, провеждащи устни изпити – ECL,** 2011.

5. **Tacheva 1996:** V. Tacheva. From Visual Arts to Foreign Language Verbal Communication. – In: “Languages Through Culture/ Culture Through Languages: 5th International NELLE Conference”, Spain, September, 1996, p. 140–141.

Интернет източници:

1, 2, 7, 8, 10 [Образи стимули. Личен архив. В. Тачева](#)

3, 4, 5, 6, 9, 11 [Образи стимули. Интернет.](#)

12 [Материали по ECL.](#)

<http://njcu.edu/cill/vol2/moore.html>

<http://connection.ebscohost.com/c/articles/73151111/integration-language-visual-arts-english-language-teaching>

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1756-1221.2012.00115.x/abstract>